AZERBAYCAN'DA SOSYAL HİZMETİN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN SOSYO-POLİTİK UNSURLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

AN EVALUATION OF THE SOCIO-POLITICAL FACTORS INFLUENCING THE DEVELOPMENT OF SOCIAL WORK IN AZERBAIJAN

Mehmet BİLGE

83

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Yıl: 2026 Sayfa: 1-12
https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil

DOI: 10.35379/cusosbil.1638972

Geliş Received: **13.02.2025**
Kabul Accepted: **06.04.2026**

AZERBAYCAN'DA SOSYAL HİZMETİN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN SOSYO-POLİTİK UNSURLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

AN EVALUATION OF THE SOCIO-POLITICAL FACTORS INFLUENCING THE DEVELOPMENT OF SOCIAL WORK IN AZERBAIJAN

Mehmet BİLGE [1]

Anahtar Kelimeler:
Sosyal Hizmet,
Sosyal Refah,
Azerbaycan,
Sovyetler Birliği,
Sosyal Hizmet Reformları.

Keywords:
Social Work,
Social Welfare,
Azerbaijan,
Soviet Union,
Social Work Reforms.

ÖZ

Sosyal hizmet denilince akıllara her ne kadar günümüzdeki gibi profesyonel bir meslek gelse de çok eski zamanlarda dahi belirli bazı etmenler üzerinden bu uygulamaların yürütüldüğü görülmektedir. Günümüzde ise sosyal hizmet mesleği ve akabinde yürütülen uygulamalar belli başlı bazı standartlar çerçevesinde gerçekleştirilse de her ülkenin kendi iç dinamikleri bu uygulamaları büyük oranda şekillendirmektedir. Özellikle devletin yönetim yapısı ve refah sistemleri sosyal hizmetin oluşmasındaki temel faktörlerdir. Örneğin Türkiye ve Azerbaycan her ne kadar benzer dil ve kültüre sahip olsalar da tarihsel düzlemde Azerbaycan'nın günümüzdeki halini alana kadar yaşadığı politik, sosyal, ekonomik ve kültürel hadiseler ülkemizle olan sosyal hizmet görünümündeki farklılıkların sebebini bizlere açıklamaktadır. Azerbaycan, bağımsızlık sonrası ve SSCB'nin çöküşü sonrasında sağlık alanında, ekonomik, sosyal ve politik vb. birçok alanda çeşitli reformlar gerçekleştirmiş ve gerçekleştirmeye de devam etmektedir. Bu alanlar içerisinde eğitim sistemine de reformist bir anlayışla yaklaşılmaktadır. Azerbaycan'da sosyal hizmet, bağımsızlık sonrası ilk olarak Sovyet döneminden kalma sosyal hizmet sistemi ile ve onun ilkelerinden hareketle faaliyet göstermiştir. Sovyetlerde çocuklar hariç diğer tüm dezavantajlı kesimlere yönelik sosyal hizmet uygulamaları hayır kurumları ve özel kuruluşlar üzerinden yürütülmekteydi. Ancak sistemin tüm aksaklıkları zaman içerisinde reformist bir anlayışla giderilmeye çalışıldı ve halen daha giderilmeye devam etmektedir. Gerçekleştirilen bu çalışma ile benzer dil ve kültüre sahip Azerbaycan'nın genel olarak siyasi, eğitim gibi alanlardaki gelişmeler ile bunların sosyal hizmete olan yansımaları ortaya koyulacaktır.

ABSTRACT

Although social work is often perceived as a modern profession, it is evident that such practices were carried out based on certain factors even in ancient times. Today, although the profession of social work and its subsequent practices are conducted within the framework of specific standards, the internal dynamics of each country significantly shape these practices. In particular, the governance structure of the state and welfare systems are key factors in the formation of social work. For example, although Turkey and Azerbaijan share a similar language and culture, the political, social, economic, and cultural events that Azerbaijan has historically experienced until it took its current form explain the differences in the social service outlook compared to our country. Following independence and the collapse of the Soviet Union, Azerbaijan initiated and continues to implement reforms in healthcare, the economy, social policy, politics, and other fields.. Among these, the education system has also been approached with a reformist perspective. Following independence, social work in Azerbaijan initially operated based on the Soviet-era social work system and its principles. During the Soviet period, social service practices for all disadvantaged groups, except for children, were carried out through charities and private organizations. However, over time, efforts have been made to address all the shortcomings of the system through a reformist approach, and this process continues to this day. This study aims to present developments in Azerbaijan in areas such as politics and education, and to examine how these developments have been reflected in the country's social work system, particularly within the context of a nation sharing close linguistic and cultural ties with Türkiye.

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, mbilge@mehmetakif.edu.tr , ORCID: 0000-0002-6082-1105

Alıntılamak için/Cite as: Bilge M. (2026) Azerbaycan'da Sosyal Hizmetin Gelişimini Etkileyen Sosyo-Politik Unsurların Değerlendirilmesi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s. 1-12

GİRİŞ

"Sosyal Hizmet" kavramının profesyonel bir meslek olarak çıkışı her ne kadar 19. yy.'a dayansa da aslında insanlığın yerleşik hayata geçtiği zamandan beri var olan bir süreçtir. İlkel çağlarda dahi insanların yardımlaşma ve dayanışma içerisinde olduğunu gösteren arkeolojik bulgulara rastlamak mümkündür. Yardımlaşma, sadece birey olmanın getirdiği bir özellik değil, aynı zamanda toplumsal bir reflekstir. Tüm toplumlar ihtiyaçlarını bir şekilde karşılamak için yardımlaşma ve dayanışma içerisinde bulunurlar (Reçber, 2019). Ancak zamanla yardımlaşmanın niteliği ve yoğunluğu gerek teknolojik gerekse toplumsal gelişmeler ile değişime uğramıştır. Sosyal hizmet için sıçrama tahtası olarak nitelendirilebilecek sanayi devrimi ve şehirleşme ile ortaya çıkan sosyal sorunlar toplumsal dayanışma ile çözülemez hale gelmeye başlamıştır. Bunun üzerine devletler de dönüşüme uğrayarak "Sosyal Refah Devleti" haline gelmiştir. Sosyal refah devletinin herkesin eşit olduğu sağlık, eğitim ve gelirin adil dağılımı, sosyal güvenlik gibi görevleri vardır (Bayır, 2018). İşte sosyal hizmet tam da bu noktada profesyonelleşmeye başlamıştır. Sosyal hizmetin profesyonelleşmesi daha çok batıdan başlayarak doğu toplumlarına doğru ilerlemiş bir süreci kapsamaktadır. Profesyonel anlamda sosyal hizmetin gelişimini üç ayrı şekilde ele almak mümkündür. İlki 17.yy.'da İngiltere'de ortaya çıkan Yoksulluk Yasası'dır. Yoksulluğun çözülmesi gereken bir sorun olduğu anlayışından hareketle ortaya çıkmıştır. İkincisi 19. yy' da yine yoksullara yönelik olarak ortaya çıkmış olan Charity Organization Society (Hayırsever Organizasyon Topluluğu)'dir. Bu toplulukta hayırsever ziyaretçiler ile yoksulluk alanına yönelik sosyal vaka çalışmaları yapılmış, daha sonraki zamanlarda gönüllüler yerine tam zamanlı olarak ücretli personeller alanda görev almaya başlamıştır. Üçüncüsü ise "Settlement House" hareketi ile ortaya konulmuş olan "Sosyal Eylem" anlayışıdır. Bu anlayışa göre bireylerin acil ihtiyaçlarının karşılanması yerine gruplar ve toplumlar aracılığıyla sosyal koşulların iyileştirilerek yoksulluğun azaltılması şeklinde bir siyasi eylem vurgusu söz konusudur (Lymbery, 2005). Özellikle Toronto'da bulunan yerleşim yerleri üzerine yapılan çalışmalarda hayırsever bir anlayışdan ziyade bu bölgede sosyal eşitliğin vurgulandığı uygulamalar ortaya koyulmuştur (Wietschorke, 2020; Gal, Köngeter, & Vicary, 2020). Hareketin sosyal reformcu olarak değerlendirilmesinin nedenlerine bakıldığında, birincisi yerleşim evlerinin doğrudan mahallelerdeki yapısal (iş gücü reformu, konut reformu, belediye reformu, hukuki yardım ve kamu refahı geliştirme) sorunlara odaklanmış olmasıdır (Hounmenou, 2012; Burke, 2010; Mantie, 2022; Köngeter, 2020). İkincisi ise, hareketin ne ideolojik ne de politik bir yönünün olmamasıdır. Bunun yerine yapısal sorunlara odaklanarak alternatif ve daha kalıcı çözümler üretilmiştir (Hounmenou, 2012; McCutcheon, 2019; Hounmenou et al., 2025).

Dünya'daki bu gelişmeler ışığında Azerbaycan'a bakmak için öncelikle arka plandaki birtakım etmenlerin incelenmesi gerekmektedir. Yapılan bu çalışma derleme kapsamında gerçekleştirilmiş olup, Azerbaycan'ın yakın tarihine ve kısaca bağımsızlık sürecine değinilip bağımsızlık sonrası sosyal politikalar, sosyal güvenlik uygulamaları ve sağlık sistemleri incelenecektir. Daha sonra ülkenin eğitim sisteminden kısaca bahsedilerek sosyal hizmet eğitimine detaylıca bakılıp sosyal hizmet alanındaki uygulamalar ele alınacaktır. Son kısımda ise sosyal hizmetin kısa tarihi ile birlikte bu alanda Azerbaycan'ın dünya üzerindeki yeri irdelenerek gerekli öneriler ifade edilecektir.

YÖNTEM

Bu çalışma Azerbaycan'da sosyal hizmetin tarihsel gelişimini ve mevcut kurumsal yapısını ele alan bir literatür taramasıdır. Konu ile ilgili makaleler, mevzuatlar, güncel raporlar ve yasal mevzuatlar taranmıştır. Elde edilen bu bilgilere göre, Azerbaycan'daki sosyal hizmet yapısının geçmişten günümüze dönüşümü tarihsel ve sosyo-politik çerçevede kronolojik bir şekilde düzenlenmiştir.

LİTERATÜR TARAMASI

Azerbaycan Hakkında Genel Bilgiler

Azerbaycan konum olarak Güney Kafkasya'da yer alıp Avrupa, Asya ve Orta Doğu üçgeni içerisinde bulunmaktadır. Coğrafi açıdan bulunulan bu konum beraberinde Azerbaycan'ın jeopolitik önemini de artırmaktadır. Azerbaycan'ın bulunduğu bölge gerek petrol gerekse doğal rezervleri noktasında zengin yataklara

sahiptir. Ayrıca Rusya, Türkmenistan gibi benzer rezervlere sahip ülkelerin başta Avrupa olmak üzere birçok bölge ile yaptıkları enerji anlaşmaları Azerbaycan'ı önemli bir transit ülkesi de yapmaktadır (Kazımlı, 2016). 86,600 km2 'lik bir yüzölçümüne ve 9.898,1 milyon nüfusa sahip olan Azerbaycan'ın başkenti Bakü'dür. Ülkenin kuzeyinde Rusya Federasyonu içerisinde bulunan Dağıstan Özerk Cumhuriyeti, kuzeybatısında Gürcistan, doğu tarafında Hazar Denizi, güney kısmında İran ve batısında ise Ermenistan bulunmaktadır. Ayrıca Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Azerbaycan'a bağlı olup Türkiye ile sınır komşusudur (Mecek, 2018).

Azerbaycan, Türk yurdu olmadan önce İranlı Medler (MÖ 900-700) daha sonra ise Ahameniş İmparatorluğu hâkimiyetinde kalmıştır. Daha sonra Romalılar tarafından da yerleşim yeri olarak kullanılan bu bölge birçok büyük devlete ev sahipliği yapmıştır. 18.yy'da Azerbaycan hâkimiyeti Osmanlı Devleti, Safevi Devleti ve Rusya arasında değişiklik göstermiştir. En son bağımsızlık öncesi 1813 yılında ise Çarlık Rusya'nın hâkimiyetine girmiştir. Daha sonra 1917 devrimi sonrası Çarlık Rusya yıkılmış ve yerine Sovyet Rusya kurularak başta Azerbaycan olmak üzere 17 özerk cumhuriyet ve 6 özerk bölgenin içerisinde olduğu Sovyet birliği kurulmuştur (Göl, 2016). Ruslar bu hâkimiyet sonrası komünist hükümeti kurarak "Sovyet Sosyalist Azerbaycan Cumhuriyeti"ni ilan etmiştir. Yaklaşık 70 yıl Sovyet Rusya hâkimiyetinde kalan Azerbaycan'da ilk bağımsızlık düşüncesi 1980'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Bu yıllarda SSCB'de ekonomik kriz meydana gelmiş ve bunun sonucunda Azerbaycan'daki birçok doğal kaynak tahrip edilmiş, mevcut ekonomik rezervlerine el koyulmuştur. Milli ve dini birtakım yaşayışlarda da sıkıntıların ortaya çıkması beraberinde halkın bağımsızlık için harekete geçmesine neden olmuştur. Azerbaycan ve Sovyetler Birliği ordusu arasında yıllar süren çatışmalar neticesinde 18 Ekim 1991'de Azerbaycan bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu süreç içerisinde Ermenistan, Dağlık Karabağ bölgesi üzerinde hak iddia etmiş ve bu sorun günümüze kadar taşınmıştır (Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, 2021).

Azerbaycan bugün "Başkanlık Tipi Cumhuriyet" ile yönetilmekte olup, ülke içi idari yapı ise il, ilçe, kasaba ve köy şeklindedir. Son nüfus sayımında il, ilçe, kasaba ve köy şeklinde 4452 adet yerleşim yeri bulunduğu tespit edilmiştir. Ülkenin 13 şehri vardır. Bunlar; Bakü, Gence, Sumgayıt, Mingeçevir, Hankendi, Eli-Bayramlı, Lenkeran, Yevlah, Naftalan, Şeki, Şuşa, Nahçıvan ve Ordubad'dır. Ayrıca Azerbaycan'a bağlı olarak Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti de bulunmaktadır (Seferov, 2007).

Azerbaycan'ın demografik yapısına bakıldığında ise nüfusun % 54,1'i şehir merkezlerinde, % 45,9'u ise köylerde yaşamaktadır. Cinsiyet dağılımının %49'u erkek, %51'i ise kadınlardan oluşmaktadır. Yaşa bağlı nüfus dağılımına bakıldığında ise %22,6'sını 0-14 yaş gurubu, %70,2'sini 15-64 yaş gurubu, % 6,8'ini ise 65 yaş üstü bireyler oluşturmaktadır (Serhat Kalkınma Ajansı, 2016).

Azerbaycan toplumu içerisindeki etnik yapı incelendiğinde %94.8 ile nüfusun büyük bir bölümünü Azeriler oluşturmaktadır. Daha sonra Lezgiler, Talişler, Ruslar, Avarlar, Türkler (Meskhetian Turks), Tatarlar, Ukraynalılar, Gürcüler, Yahudiler, Udinler, Tsakhurlar şeklindedir. Nüfusun %95'i Müslüman olup %70 Şii Müslüman olan üç ülkeden birisidir. Hristiyan nüfusu ise Rus, Gürcü ve Ermenilerden oluşan %4'lük bir kesimdir. Ayrıca farklı etnik kesimlerin de inançlarını sürdürdüğü bir ortam söz konusudur (Minority Rights Group International, 2019).

Azerbaycan'da Sağlık Sistemi, Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politika Uygulamaları

Azerbaycan, SSCB'den ayrılarak bağımsızlığını ilan ettikten sonra ekonomik, politik, sosyal, kültürel vb. birçok alanda reformlara imza attı. Bu alanlardan birisi de sosyal güvenlik uygulamalarıdır. 18 Ekim 1991 tarihinde bağımsızlığını kazanmış olan Azerbaycan ilk olarak yasama sisteminde çeşitli değişikliklere gitmiştir. SSCB'nin çöküşü sonrasında sosyal sorunlar ve yoksulluğun artışı ile sosyal yardıma muhtaç bir kesim ortaya çıkmıştır. Bu sorunların çözülmesi ve halkın normal yaşam standartlarına dönebilmesi adına hükümet birtakım köklü değişimlere gitmiştir (Hüseyinli, 2012). Sosyal güvenlik uygulamaları ilk olarak 1992 yılında kurulan Çalışma ve Halkın Sosyal Koruması Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmiştir. Bakanlığın ve çıkan mevzuatların uygulamalarına bakıldığında genellikle daha temel ve hayati konular üzerine çalışmalar gerçekleştirildiği görülmektedir. Bunun en önemli sebeplerinden birisi de ülkenin yakın tarihte

bağımsızlığını kazanması ve bu sebeple birçok alanda sıfırdan çalışmaların başlatılması olduğu söylenebilir. Genel olarak sosyal güvenlik fonunun kurulması ve işlerliğinin sağlanması, emeklilik sisteminin kurulması, sosyal yardım sisteminin kurulması gibi birçok alanda reformlar gerçekleştirilmiştir (Hüseyinli, 2012).

Azerbaycan'da bakılacak bir diğer husus sağlık sisteminin işleyişidir. Azerbaycan bağımsızlık sonrası uzun yıllar SSCB'den kalan atıl durumdaki birçok sağlık hizmetlerinin ve hastanelerin dönüşümü konusunda çaba sarf etmiştir. Bu dönüşüm sürecinde birçok ülkede olduğu gibi Azerbaycan'da da sağlığın korunması ve geliştirilmesi devlet tarafından üstlenilmiştir. Sağlık hizmetleri Türkiye benzeri, hem kamu hem de özelde gerçekleştirilmekte olup, vatandaşın tercihine bırakılmıştır. Ülkenin sağlık hizmetlerindeki aktörleri; Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı ve özel sağlık kuruluşları şeklindedir (Kutar ve Salamov, 2016). Ancak Azerbaycan sağlık sisteminde merkezi yönetim şeklinde bir otorite görünümü olsa da hastaneler il idareleri tarafından işletilmekte ve sağlık hizmeti yürütülmektedir. İl idareleri makro boyutta politika süreci içerisinde yer almamakta olup işleyişleri gereği hizmetlerin vatandaşa ulaştırılması noktasında kısmi özerkliğe sahiptir (Ünal ve Tagiyev, 2016). Bu özerklik zaman zaman şehirden şehire değişip hizmette farklılaşma gösterse de son olarak "Genel Sağlık Güvencesi Sistemi" ile tüm ülke genelini kapsayan bir sağlık güvencesi uygulamaya koyulmuştur. Bu sistem ile ülke geneli hastanelerden ücretsiz faydalanılması mümkündür. Ayrıca sağlık alanında reformlar ve hastane sınıflandırmaları da gerçekleştirilmektedir (Anadolu Ajans, 2021).

Azerbaycan'da reformların olduğu bir diğer alan ise sosyal politika uygulamalarıdır. 1995 yılında yürürlüğe giren Azerbaycan Anayasası'nda sosyal adalet vurgusu sıkça yapılmaktadır. Bu durum sosyal politika uygulamalarının da daha demokratik olduğu, insan hak ve özgürlüklerinin geliştiği bir ortama katkı sunmuştur (Rehimli, 2011). Bağımsızlığın kazanıldığı günden bu güne kadar uygulamaya koyulan sosyal politikaların genel hatları, vatandaşların ekonomik durumunu iyileştirme ve sosyo-kültürel bir dönüşüm üzerine kurulmuştur. Politikaların bu dinamikler üzerine kurulmasında en önemli sebep vatandaşların üzerindeki SSCB döneminden kalan ekonomik yoksulluk izlerinin silinmesi ve sosyal, kültürel bağlamda öze dönüşün sağlanması düşüncesidir. Reformların gerçekleştirilebilmesi adına ortaya koyulan programlara bakılacak olunursa:

- Azerbaycan'da Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Kalkınması Devlet Programı (2019-2023)
- Azerbaycan Cumhuriyeti'nin İstihdam Stratejisi (2006-2015; 2019-2030)
- Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Engelliler için Kapsayıcı Eğitimin Geliştirilmesine Yönelik Devlet Programı (2018-2024)
- Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Yoksulluğun Azaltılması ve Sürdürülebilir Kalkınma Devlet Programı (2008-2015)
- Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Yoksulluğun Azaltılması ve Ekonomik Kalkınma Devlet Programı (2008-2015)
- Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Nüfusun Gıda Ürünleri ile Teminatı Devlet Programı (2008-2015)
- 2007-2015 Yıllarında Azerbaycan Gençlerinin Yabancı Ülkelerde Eğitimi Devlet Programı
- Azerbaycan Cumhuriyeti Bölgelerinin Sosyal-Ekonomik Gelişimi Devlet Programı (2009-2013)
- Mülteci ve göçmenlerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve istihdamının artırılması için Devlet Programı (2004-2008)
- Yolsuzluğa Karşı Mücadele Devlet Programı (2004-2006) (Zeynolova, 2020) şeklindedir.

Azerbaycan'da sosyal alanda devletin uyguladığı sosyal politikaların yanında bir de sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları yer almaktadır. STK'lar bağımsızlık sonrası ilk kez 1998 yılında "devletin inşası" projesi ile bu sürece dahil edilmiştir. Devlet inşası projesi, Haydar Aliyev yönetiminde bağımsızlık sonrası daha tutarlı, merkeziyetçi ideoloji ile çerçevelenmiş bir devlet kurma amacıyla gerçekleştirilmiştir (Süleymanlı, 2014). 2000'li yıllarda STK'lar daha aktif bir biçimde çalışmalarına devam etmiş ancak devletten yeterli mali desteği alamamıştır. Bu sebeple STK'lar genellikle uluslararası alanda faaliyet

gösteren büyük STK'lar tarafından finanse edilmektedir (Önsoy, 2011). STK'ların en önemli faaliyet alanı ise ailelere yönelik ayni ve nakdi yardımlardır. Bağımsızlık sonrası halk içerisinde ekonomik dengeler değişmiş, yoksulluk artmıştır. Bu da toplumsal düzlemde bir ekonomik çöküşe sebep olmuştur. Ancak her ne kadar STK'lar bu alanda faaliyet göstermeye çalışsa da toplumsal güven düzeyi oldukça düşmüştür. Yapılan bir çalışmaya göre ankete katılanların %58'i diğer insanlara karşı daha dikkatli olunması gerektiğine inanmaktadır. Totaliter rejim ve "sosyalist yaşam tarzı" ile ilgili önceki deneyimler, birçok insanı hayal kırıklığına uğratmıştır. Bu durum Azerbaycan toplumunda yüksek düzeyde kişilerarası güvensizliğe sebep olmuştur (CIVICUS, 2007). Bu durum Sivil Toplum Kuruluşlarının hareket alanlarını ister istemez daraltmakta ve ailelere yönelik çalışmalarını azaltmaktadır.

Azerbaycan'da Eğitim ve Sosyal Hizmet Eğitimi

Azerbaycan, bağımsızlık sonrası ve SSCB'nin çöküşü ile sağlık alanında, ekonomik, sosyal ve politik vb. birçok alanda çeşitli reformlar gerçekleştirmiş ve gerçekleştirmeye de devam etmektedir. Bu alanlar içerisinde eğitim sistemine de reformist bir anlayışla yaklaşılmaktadır. Sovyet dönemi eğitim sisteminde genellikle öğretmen odaklı bir eğitim anlayışı ve teknikler uygulanırken, günümüzde öğrenci odaklı, eleştirel düşünmeye yönlendiren bir anlayışın hakim olduğu söylenebilir (Akhundova, 2016).

Azerbaycan eğitim sistemi ile ilgili tüm hususlar Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasında ve Azerbaycan Cumhuriyeti "Eğitim Kanunu"nda açıkça belirtilmiştir.

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası 42. maddesinde tüm bireylerin eğitim hakkı şöyle ifade edilmiştir (Ergül ve Abdullayev, 1998):

- Her bir vatandaşın eğitim alma hakkı vardır.
- Devlet parasız, zorunlu genel ilk öğretim hakkını temin eder.
- Eğitim sistemi devletin denetimindedir.
- Maddi durumuna bakmaksızın özel yetenekli kişilerin eğitimini devam ettirmesi devlet tarafından temin edilir.
- Devlet asgari eğitim standartlarını belirler.

Eğitim programlarına bakılacak olunursa:

- Okul öncesi eğitim öğretim programları,
- Genel eğitim öğretim programları,
- Meslek eğitim-öğretim programları şeklindedir.

Okul öncesi eğitim 1.5 yaşında başlayıp 6 yaşına kadar devam eden eğitimdir. Okul öncesi eğitim zorunlu eğitim sistemi içerisinde değildir (Ergün, 1997). Genel eğitim ise ilkokul, ortaokul ve liseyi kapsamaktadır. İlkokul 4 yıl olup 6-10 yaş grubunu kapsamakta ve zorunlu eğitim içerisindedir. Ortaokul 10-15 yaş grubunu kapsamakta olup 5 yıl sürmektedir. İlkokulda olduğu gibi, ortaokul da zorunlu eğitim içerisindedir (Okutan, 1996). Lise ise 3 yıl süreli olup zorunlu eğitim sistemi içerisindedir. Her üniversite kendi liselerini açabilmekte ve bu liselere "İhtisas Liseleri" denilmektedir (Ergün, 1997). Üniversiteler ise genel olarak lisans düzeyindedir. Tüm üniversiteler tıpkı ilkokul, ortaokul ve lise gibi Eğitim Bakanlığı'na bağlı olup devlet üniversitesi olan Bakü Üniversitesi hariç, genellikle uzmanlık alanlarına göre kurulmaktadır. Örneğin: Pedagoji Üniversitesi, Tıp Üniversitesi, İktisat Üniversitesi vb. şeklindedir. Üniversitelere giriş, bağımsızlık sonrası ilk zamanlar sözlü mülakat yoluyla olsa da, günümüzde, tıpkı Türkiye'de olduğu gibi, öğrenciler ortak bir test sınavına tabi tutulmakta ve bu sınav sonucuna göre üniversitelere yerleşmektedir. Lisans eğitiminde gündüz, akşam ve gıyabi (açıköğretim) olmak üzere üç çeşit sistem bulunmaktadır (Okutan, 1996). Lisansüstü eğitimde ise alımlar Azerbaycan Devlet Öğrenci Seçimi Komisyonu (TDGK) tarafından merkezi bir sınav sistemi ile yapılmaktadır. Bu sınav iki aşamalı olup ilk aşamada mantık, yabancı dil (İngilizce, Rusça, Fransızca veya Almanca) seviye tespiti yapılmaktadır. İlk aşamayı başarıyla geçen öğrenciler ikinci aşamada lisans döneminde gördükleri dersler üzerine yazılı sınava girmektedir. Bu sınavlardan toplamda 60 ve üzeri puan alanlar yüksek lisans eğitimini sürdürmektedir. 80 ve üzeri puan alanlar ise lisans eğitiminin yanında devletten burs alarak eğitimlerine devam etmektedir. Bugün Azerbaycan'da 35 üniversite bulunmakta olup bunların 15'i vakıf üniversitesidir (Süleymanov, 2014).

Azerbaycan'da sosyal hizmet eğitimi ilk olarak sosyal hizmet mesleğini kurma çabalarıyla ortaya çıkmıştır.

2000'li yıllarda Açık Toplum Enstitüsü (OSI) bağımsızlık sonrası sosyal sorunlara daha profesyonel ve bilimsel bir yaklaşım geliştirmek için ilk olarak ülke geneli sosyal hizmet burs programını duyurmuştur. Bu şekilde Amerika Birleşik Devletleri'nde Washington Üniversitesi ve New York'taki Columbia Üniversitesi'nde on altı öğrenci sosyal hizmet eğitimini tamamlayarak Azerbaycan'a geri dönmüştür ve ilk kez 2005 yılında Bakü Devlet Üniversitesi'nde yüksek lisans programı açılmıştır. Bu program 2008 yılına kadar Azerbaycan'ın tek programı olmuştur. (Rajabov, 2011).

2008'de ise Bakü Devlet Üniversitesi'nde lisans derecesinde ilk sosyal hizmet bölümü kurulmuştur. Şu an hâlihazırda 5 devlet üniversitesinde lisans ve yüksek lisans düzeyinde sosyal hizmet bölümü bulunmaktadır. Bunlar: Bakü Devlet Üniversitesi, Azerbaycan Devlet Sanat ve Kültür Üniversitesi, Azerbaycan Turizm ve İşletme Üniversitesi, Gence Devlet Üniversitesi, Nahçıvan Devlet Üniversitesi'dir. Azerbaycan Üniversitesi ve Azerbaycan İşçi ve Sanayi Üniversitesi olmak üzere iki özel üniversitede de sosyal hizmet lisans ve yüksek lisans düzeyinde bölümler bulunmakta, ayrıca kolej düzeyinde de Bakü İnsani Koleji, Şuşa İnsani Koleji ve Bakü Devlet Sosyo-Ekonomi Koleji bu alanda eğitim sağlamaktadır. Ülke içerisindeki üniversitelerin sosyal hizmet bölümünden 1000'i geçen mezunu bulunmaktadır (Ahmadli, Rzayeva ve Huseynli, 2018). Sosyal hizmet lisans düzeyine bakıldığında, tıpkı Türkiye'de olduğu gibi 4 yıl, 8 dönem şeklindedir. 1.ve 2. Dönemde sosyal hizmete giriş, psikoloji, sosyoloji gibi dersler verilmektedir. Türkiye'den farklı olarak verilen diğer dersler: Azerbaycan'da Sosyal Yardım Sistemi, Sosyal Hizmette Matematiksel Yöntemler, Görüntülerle Toplumsal Sorunların Tanımı (edebi eserlere ve uzun metrajlı filmlere dayalı) ve İnsan Hakları ve Sosyal Adalet şeklindedir (Azerbaycan Üniversitesi, 2021). Genel olarak sosyal hizmet lisansüstü dersleri incelendiğinde, topluluk geliştirme, HIV/AIDS ve tüberküloz hastaları yaşayan, uyuşturucu kullanan kişilerle sosyal çalışma, bilimsel araştırmaların organizasyonu ve değerlendirilmesi, gençlerle sosyal hizmetin yasal olarak sağlanması gibi derslerin bulunduğu görülmektedir (Bakü Devlet Üniversitesi, 2021).

Azerbaycan'da Sosyal Hizmet Alanları ve Uygulamaları

Azerbaycan'da sosyal hizmet bağımsızlık sonrası ilk olarak Sovyet döneminden kalma sosyal hizmet sistemi ve onun ilkelerinden hareketle faaliyet göstermiştir. Sovyetlerde çocuklar hariç diğer tüm dezavantajlı kesimlere yönelik sosyal hizmet uygulamaları, hayır kurumları ve özel kuruluşlar üzerinden yürütülmekteydi. Bu nedenle, uzun yıllar sosyal hizmet alanı daha çok anne-baba bakımından yoksun çocuklar başta olmak üzere tüm çocuklar üzerine yoğunlaşmıştır. Sovyet dönemi sosyal hizmetlerin çocuklar üzerine yoğunlaşmasının en önemli nedeni ideolojik açıdan uygun bireylerin yetişmesinin sağlanmasıydı. Ancak Azerbaycan'da ise en önemli gerekçe savaş sonrası öksüz ve yetim birçok çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması olarak karşımıza çıkmaktadır. İlerleyen süreçlerde bu uygulamaların profesyonel bir biçimde gerçekleştirilmesi adına Çalışma ve Koruma Bakanlığı tarafından sosyal hizmet uygulamaları yürütülmeye başlanmıştır. Meslek elemanlarının çalışma prensiplerini ve hizmet alanlarını belirlemek adına 2012 yılında Sosyal Hizmetler Kanunu kabul edilmiş ve yürürlüğe girmiştir (Zamanov ve Əliyeva, 2015).

Sosyal Hizmetler Kanunu öncesi bazı sosyal hizmet bölümlerinin öğretim üyeleri ile UNICEF arasında bir protokol bulunmakta ve ayrıca öğrencilerin de bu protokole dahil edilmesi için görüşmeler devam etmektedir. Ancak sosyal hizmet bölümleri ve devlet kurumları arasında güçlü bir işbirliği olduğu söylenememektedir. Bu durum beraberinde sosyal hizmet uzmanlarının görev ve yetkilerinin tanımlandığı bir mevzuatın eksikliğini de ortaya çıkarmıştır. Mevzuatın olmayışı sadece meslek elemanlarını değil, aynı zamanda dezavantajlı bireyleri de etkilemiştir. Örnek olarak, Sovyet döneminden kalan çocuk politikalarının devam ettirilmesi sonucunda kurum bakımı altındaki çocuk sayısında artış olmuş, bu yoğunluğu azaltmak için devlet 4 yıllık bir süreç kapsamında çocuk sayısının azaltılması ve onlara alternatif bakım sağlamayı amaçlayan bir programı onaylamıştır. Uzun bir süre program kapsamında yapılan birçok uygulamada meslek elemanları mevzuat eksikliği sebebiyle savunuculuk rolünü tam olarak yerine getirememiştir. (Rajabov, 2011). Bu sorunların çözümü için 2012 yılında yürürlüğe giren

Sosyal Hizmetler Kanunu'nda sosyal hizmetin tanımı ve sosyal hizmet uzmanının hak ve sorumlulukları ifade edilmiştir. Kanuna göre sosyal hizmet uzmanı, sosyal hizmetler sağlamanın yanı sıra sosyal hizmetlere olan ihtiyacı değerlendiren ve belirleyen kişidir. Yasa, zor yaşam koşullarında bir kişinin veya ailenin hak ve sorumluluklarını, sosyal hizmetlere başvurma süreçlerini, sosyal hizmetlere olan talebi değerlendirme ve hizmet alma prosedürlerini ortaya koymaktadır (Tağızadə, 2018). Devlet güncel olarak kurumlarda kalan çocuk sayısını azaltmak ve toplumsal bütünleşmeyi sağlamak adına sosyal politikaları aile kurumuna yöneltmiştir. Özellikle 2000'li yıllar sonrasında birçok ailede ekonomik, etnik, sosyal ve eğitim konularında sıkıntılar yaşandığı gözlemlenmiştir. Bu yüzden devlet, aile yaşamının devamı ve toplumun daha fazla işlevsellik kazanması adına başta çocuklu aileler olmak üzere tüm ekonomik, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarında sıkıntı yaşayan ailelere dört ana başlıkta yardım ve sosyal hizmet uygulamalarını devreye sokmuştur. Bunlar;

1. Çocukların doğumu, bakımı ve yetiştirilmesi ile ilgili yardımların ve emekli maaşlarının ödenmesi.
2. Aileye sosyal hizmetlerin sağlanması (özellikle psikolojik, hukuki, pedagojik yardım, danışmanlık vb.).
3. Çocuklu aileler, bekar ebeveynler, ebeveyn bakımından yoksun çocuklar için yardımlar (işçilik, vergi, geçim, kredi, tıbbi vb.).
4. Ailenin ve çocukların bazı ihtiyaçlarının (gıda, ilaç, giysi ve ayakkabı vb.) ücretsiz sağlanması, şeklindedir (Tağızadə, 2018).

Sayılan bu uygulamalar Azerbaycan Cumhuriyeti Aile, Kadın ve Çocuklardan Sorumlu Devlet Komitesi bünyesinde faaliyet gösteren Çocuk ve Aile Destek Merkezleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Çocuk ve Aile Destek Merkezleri ülke genelinde hizmet veren bir kamu sosyal hizmet kuruluşu olup 11 ilde faaliyet göstermektedir. Çocuk ve Aile Destek Merkezi hizmetlerinden yararlanan gruplara bakılacak olunursa;

1. Engelli çocuklar ve aileleri.
2. Ebeveyn bakımından yoksun bırakılan öksüz ve ihmal edilmiş çocuklar.
3. Sosyal açıdan tehlikeli çocuklar ve aileleri.
4. Düşük gelire sahip aileler.
5. Mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler ile şehit aileleri.
6. Kurum bakımındaki çocuklar ve aileleri.
7. Tüm şiddet mağduru bireyler.
8. Ceza infaz kurumlarından salıverilen kişiler.
9. Koruyucu ailelerde büyüyen çocuklar (SCFWCA, 2021) şeklinde sıralanabilir.

Ülkedeki sosyal hizmet alanında faaliyet gösteren bir diğer devlet kurumu “Sürdürülebilir ve Operasyonel Sosyal Güvenlik Kurumu” (DOST)’dur. Bu kurum Haydar Aliyev Vakfı ve Azerbaycan Cumhuriyeti Nüfusun Çalışma ve Sosyal Korunması Bakanlığına bağlı olarak faaliyetlerine 2018 yılında başlamıştır. Yaklaşık 3 yıldır faaliyet gösteren bu kuruluş, toplamda beş tane olmak üzere DOST Merkezleri üzerinden uygulamalarını sürdürmektedir. DOST merkezlerinde yürütülen uygulamalar; istihdama yönelik sertifika sağlama, iş mevzuatının uygulanması konusunda işverenlere ve çalışanlara metodolojik yardım sağlanması, engellilere yönelik her türlü kolaylaştırıcı uygulamalar, meslek edindirme kursları ve eğitimleri, emeklilik ve sosyal yardımlar, evlat edinme hizmetleri, sosyal yardım, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı bursları, sosyal sigorta, sosyal hizmetler ve fonksiyonel destek hizmetleri şeklinde kategorize edilmiştir. Devlet koruması altında yetişen Devlet Çocuk Kurumları’nın mezunları barınma ihtiyaçlarını karşılayamadığında "Mezunevi" sosyal kurumunda barınma sağlanması, engellilerin sosyal hizmet kurumlarına kabulü, engelli gençlerin mesleki rehabilitasyon merkezlerine kabulü birtakım sosyal hizmet uygulamalarına örnek verilebilir. Aynı zamanda "İşçi Emektar" (Gazi) unvanının ve kartının verilmesi, hassas gruplar için Barınma ve Sosyal Rehabilitasyon Kurumu’na yerleştirme işlemleri, sanatorium-tatil kuponları, mobil sosyal hizmetlerin sağlanması, eğitime katılamayan engelli çocukların sosyal hizmet kurumlarına kabulü, insan ticareti mağdurlarına yapılan yardımlar da örnek olarak sıralanabilir. (DOST, 2021).

Azerbaycan’da STK ve gönüllü kuruluşlara bakıldığında,

resmî kayıt altındaki tüm özel kuruluşlar "Azerbaycan Gönüllü Kuruluşlar Birliği" çatısı altında toplanmış olup bu kuruluşların kanuni yükümlülükleri ise "Gönüllü Faaliyetler Hakkında" kanun tarafından düzenlenmektedir. Kanunda 4. Madde "Gönüllü Faaliyetlerin İştirakçıları" kısmında "engellilere, yetimlere, yaşlılara, düşük gelirli ailelere, mültecilere ve yerinden edilmiş kişilere yardım" (Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2009) şeklinde bir ifade ile sosyal hizmetin uygulama kapsamına giren birçok dezavantajlı grup sıralanmış olmasına rağmen ülke içerisinde bu alanda faaliyet gösteren bir gönüllü kuruluş bulunmamaktadır. Sosyal hizmet uygulamaları genellikle devlet eliyle gerçekleştirilmektedir.

SONUÇ

Azerbaycan, tarihi çok eskilere dayanan ve Türk tarihinde önemli bir yere sahip bir ülkedir. Orta Doğu, Asya ve Avrupa'nın tam ortasında yer alan Azerbaycan, bulunduğu konum itibarıyla zengin enerji rezervlerine sahiptir. Bu da hem enerji transit işlemleri hem de enerji rezervlerinin satışı şeklinde ülkenin temel ekonomik gelirini oluşturmakta ve iş kolları da bu minvalde gelişmektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti 1991 yılında kurulmuş olup aynı zamanda bu tarihte SSCB'den ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Gerek daha önce SSCB çatısı altında olması, gerekse ülke topraklarının bulunduğu konum itibarıyla birçok milletin insanının bir arada olduğu bir toplum yapısından bahsetmek mümkündür. Toplum içerisinde en fazla Azeriler, daha sonra Lezgiler ve Ruslar bulunmaktadır. 1991 yılındaki bağımsızlık sürecinde Dağlık Karabağ bölgesinin Ermenistan'ın hâkimiyetine geçmesi sebebiyle Ermenistan ve Azerbaycan arasında uzun yıllardır süren bir çatışma söz konusudur. Bu sebeple her iki ülke komşu olmasına karşın Ermeni nüfusu oldukça azdır.

Azerbaycan Cumhuriyeti, 20 yıllık bir geçmişi olması sebebiyle birçok alanda daha reformist bir yaklaşım sergilemektedir. Bunun en önemli sebebi Sovyet döneminden kalma bazı uygulamaları değiştirmesi ve çağın gerekliliklerine ayak uydurmasıdır. Özellikle "Sosyal Koruma" olarak adlandırılan hem sosyal güvenlik hem de sosyal politikaları kapsayan uygulamalar bunun en önemli örneğidir. Sosyal politika ve sosyal güvenlik uygulamaları temelde sağlık, emeklilik, istihdam ve sosyal yardım hizmetleri üzerine yoğunlaşmıştır. Daha özel konular yerine temel meselelere yoğunlaşılmasının en önemli nedeni bu alanlardaki eksikliğin giderilmesidir. Bu sebeple sosyal hizmet uygulamaları da ayrı bir bakanlık yerine Azerbaycan Cumhuriyeti Nüfusun Çalışma ve Sosyal Korunması Bakanlığı'na bağlı olarak yürütülmekte, sosyal hizmet uzmanları istihdam edilmekte ve sosyal hizmet uygulamaları gerçekleştirilmektedir. Sosyal hizmet uygulamalarına bakıldığında ise başlangıçta Sovyet döneminden kalma uygulamalar devam ettirilmiştir. Bu uygulamalardan en somut olanı çocuklara yönelik gerçekleştirilen devlet koruması uygulamalarıdır. Çocuklara yönelik uygulamalara ağırlık verilmesinin en önemli nedeni ülkenin bağımsızlık sırasında ve sonrasında savaş halinde olmasıdır. Yakın bir zamana kadar Azerbaycan ve Ermenistan, "Dağlık Karabağ" sorunu yüzünden çeşitli noktalarda çatışmış ve bunun sonucunda birçok çocuk ebeveynlerinin en az birisini kaybetmiştir. Bunun yanı sıra savaşların getirmiş olduğu ekonomik yük halkın birçok kesimini olumsuz etkilemiş, bu sebepten ötürü ailelerin dağılması ile çocukların devlet korumasına bırakılma durumu ortaya çıkmıştır (BBC, 2021). İlerleyen zamanlarda devlet kurumlarının kapasitelerinin dolması sebebiyle bu uygulamadan vazgeçilerek daha az çocuk devlet koruması altına alınmış ve evlat edindirme işlemlerine öncelik verilmiştir. İşte tam bu süreçte yaşanan aksaklıklar sebebiyle 2012 yılında Sosyal Hizmetler Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile gerek sosyal hizmet uygulamaları standartları gerekse meslek elemanlarının istihdamı ve çalışma ilkeleri hakkında birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler hem kamu hem de özel sektörü kapsamaktadır. Ancak Azerbaycan'da sosyal hizmet uygulamaları sivil toplum örgütleri, gönüllü kuruluşlar, vakıflar ve dernekler gibi kuruluşlardan ziyade daha çok devlet eliyle yürütülmektedir. Bu yürütülen uygulamalar ise Nüfusun Çalışma ve Sosyal Korunması Bakanlığı'na bağlı olarak Çocuk ve Aile Destek Merkezleri ve Sürdürülebilir ve Operasyonel Sosyal Güvenlik Kurumu (DOST) merkezleri tarafından gerçekleştirilmektedir. İki merkez toplamda 16 farklı noktada hizmet vermekte ve çeşitli dezavantajlı bireylere yönelik faaliyetlerini sürdürmektedir (DOST, 2021).

Azerbaycan’da sosyal hizmet hem üniversitelerdeki bölüm sayısı olarak hem de gerçekleştirilen uygulamalar bakımından sınırlı bir şekilde kalmıştır. Sosyal hizmet bölümlerinin kurulması genellikle ABD ve İngiltere’de eğitim gören sosyal hizmet uzmanlarının ülkeye dönüşü sonrasında gerçekleşmiştir. Bu da verilen derslerin içeriğini etkilemiştir. Etnik ve kültürel değerleri ön planda tutan dersler müfredatta yer bulamamıştır. Bununla birlikte, öğretim üyelerinin eğitimlerini yurt dışında tamamlamış olmaları bu durumu tek başına açıklamak için yeterli değildir. Sosyal hizmet alanının ülkede henüz gelişim aşamasında olması da bu tabloya katkı sunan önemli bir etkendir. Nitekim, alandaki akademik çalışmaların sınırlı olması ve sosyal hizmet uygulamalarını bütüncül biçimde ele alan kaynakların yetersizliği bu durumu destekler niteliktedir. Ayrıca, sosyal hizmet üzerine ilk kanun henüz 2012 yılında yürürlüğe girmiş; bu da alana birçok açıdan olumsuz yansımıştır. Bu olumsuz yansımalarına bakıldığında, ilk olarak sosyal hizmet uzmanı istihdamının azlığı göze çarpmaktadır. Azerbaycan’da sosyal hizmet uzmanı kamu kurumlarına çok sınırlı sayıda alınmaktadır. Az sayıdaki sosyal hizmet kurumu buna neden olarak gösterilebilir. Sosyal hizmet uzmanı istihdamının azlığının bir diğer nedeni, bu alanda hizmet veren STÖ'lerin, gönüllü kuruluşların, vakıfların ve derneklerin az oluşu ve olanların da sosyal hizmet anlayışı ile hizmet vermiyor oluşudur. Ülkedeki sosyal hizmet uygulamalarındaki bir diğer eksiklik hizmet alanlarının sınırlı oluşudur. Verilen hizmetler daha çok ayni ve nakdi sosyal yardımlar, çocuk ve engelli kurum bakımı ve istihdama yöneliktir. Ancak kadınlara ve yaşlılara yönelik sosyal hizmet uygulamalarının neredeyse olmadığı söylenebilir.

Dünya geneli sosyal hizmet uygulamalarının gelmiş olduğu nokta üzerinden Azerbaycan’daki sosyal hizmetin durumu değerlendirildiğinde, birçok açıdan eksiklikleri bulunmaktadır. Sosyal hizmet alanında bireyler, gruplar ve topluluklarla gerçekleştirilen uygulamaların birçoğu henüz daha ülkede faaliyete geçirilmemiştir. Bunun en temel nedeni bağımsızlığını yeni kazanan bir ülke olması ve bunun sonucunda önceliklerin ekonomik reformlara verilmiş olmasıdır.

Sonuç olarak, Azerbaycan'da görülen toplumsal güvensizlik nedeniyle, sosyal hizmet müdahalelerinin temelini oluşturan 'uzman-müracaatçı ilişkisi'nin kurulmasının zor olduğu ifade edilebilir. Buna ek olarak, sivil toplum kuruluşlarının yapısının zayıf olması sosyal hizmetlerin yerelleşmesini ve toplum temelli bir yapıya kavuşmasını engellemektedir. Müdahaleler yalnızca devlet odaklı ve bürokratik bir çerçevede gerçekleştirilmektedir. Sosyal hizmetin dönüştürücü gücü bu nedenle kısıtlanmıştır ve bu da bireyleri sistemden uzaklaştırmaktadır. Bu sebeple aşağıdaki öneriler sıralanabilir.

- Mevcut sosyal hizmet kuruluşları tüm ülke geneline yayılmalıdır.
- Uygulamalar sadece belirli dezavantajlı grupları değil, hepsini kapsayan bir şekilde olmalıdır.
- Yapılan uygulamalar daha sistematik olmalıdır ve mikro, mezzo ve makro düzeyde müdahaleler geliştirilmelidir.
- Sosyal hizmet faaliyetleri ayrı bir bakanlık çatısı altında birleştirilmelidir.
- Üniversitelerde lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim veren sosyal hizmet bölümlerinin sayısı artırılmalı ve kültürel değişkenleri içeren dersler eklenmelidir.
- STÖ, gönüllü kuruluşlar, vakıflar ve derneklerin sosyal hizmet alanında faaliyet göstermesi için devlet çalışmalar yapmalıdır.

KAYNAKLAR

Ahmadli, K., Rzayeva, L., & Huseynli, A. (2018). *Social work in Azerbaijan*.

https://khanahmadli.wordpress.com/2018/07/05/social-work-in-azerbaijan-khanbala-ahmadli/

Alıyev, M., & Hüseynov, N. (2008). Küreselleşme sürecinde sosyal güvenlik ve Azerbaycan'da sosyal güvenlik alanında değişimler. *Journal of Qafqaz University*, *22*, 25–37.

Anadolu Ajansı. (2021). *Azerbaycan'da genel sağlık güvencesi sistemi ülke genelinde devreye girdi*.

https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycanda-genel-saglik-guvencesi-sistemi-ulke-genelinde-devreye-girdi/2194888

Azerbaycan Üniversitesi. (2021). *Sosial iş ixtisasının tədris qrafiki*.

http://www.au.edu.az/upload-files/menu/tedris_qrafikleri/sosial_is.pdf

Azərbaycan Respublikası Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri Üzrə Dövlət Komitəsi. (t.y.). *Uşaq və ailələrə dəstək mərkəzləri*. http://scfwca.gov.az/page/usaq-ve-ailelere-destek-merkezleri

Azərbaycan Respublikası. (2009). Könüllü fəaliyyət haqqında qanun (9 iyun 2009).

Bakü Devlet Üniversitesi. (2021). *Təhsil*. http://socialogy.bsu.edu.az/az/content/thsl

Bayır, Ö. Ö. (2018). Sosyal hizmetin tarihsel oluşumu ve gelişimi. Ö. Ö. Bayır (Ed.), *Sosyal hizmet tarihi içinde*. Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.

BBC. (2021). *Azərbaycanı nə gözləyir? "Əhalinin sosial halı ciddi pisləşməkdədir*". https://www.bbc.com/azeri/azerbaijan-56569921

Burke, T. (2010). Empiricism, pragmatism, and the settlement movement. *The Pluralist, 5*(3), 73–88. https://doi.org/10.1353/plu.2010.001

Dayanıqlı və Operativ Sosial Təminat Agentliyi. (2021). *DOST Agentliyi*. http://dost.gov.az/

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu. (2013). Azerbaycan ülke bülteni.

Ergül, O., & Abdullayev, C. (1998). Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 47(1), 221–278. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000000636

Ergün, A. G. M. (1997). Azerbaycan eğitim sistemi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *12*(12), 499–514.

Gal, J., Köngeter, S., & Vicary, S. (Ed.). (2020). *The settlement house movement revisited*. Policy Press. https://doi.org/10.46692/9781447354253

Göl, H. (2016). Geçmişten günümüze Azerbaycan. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *5*(1), 153–170.

Hounmenou, C. (2012). Black settlement houses and oppositional consciousness. *Journal of Black Studies*, *43*(6), 646–666. https://doi.org/10.1177/0021934712441203

Hounmenou, C., Lee, K. J., & Dieser, R. B. (2025). The untold story of Black social reformers in early social work history. *Journal of Social Work*. https://doi.org/10.1177/14680173251369717

Hüseyinli, N. (2012). Azerbaycan'ın sosyal güvenlik sistemi. Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası.

Kazımlı, E. (2016). Azerbaycanın jeopolitik konumu ve Karabağ sorunu. O. Orhan (Ed.), *Karadeniz ve Kafkaslar: Riskler ve fırsatlar içinde.* TASAM Yayınları.

Köngeter, S. (2010). Dönüştürmek, iletişim kurmak, oynamak için - Eylemdeki deney topluluğu. E. Hygum & P. M. Pedersen (Ed.), *Erken çocukluk eğitimi: Danimarka'daki değerler ve uygulamalar*. Hans Reitzel Forlag. https://earlychildhoodeducation.digi.hansreitzel.dk/?id=192

Köngeter, S. (2020). A brief transnational history of the settlement house movement. *The settlement house movement revisited* içinde (ss. 15–34). https://doi.org/10.1332/policypress/9781447354239.003.0002

Kutlar, A., & Salamov, F. (2016). Azerbaycan kamu hastanelerinin etkinliğinin değerlendirilmesi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *31*, 1–17.

Lymbery, M. (2005). *Social work with older people: Context, policy and practice*. Sage.

Mantie, R. (2022). Progressive times. *Music, leisure, education* içinde (ss. 55–76). https://doi.org/10.1093/oso/9780199381388.003.0003

McCutcheon, K. P. D. (2019). Willie Gertrude Brown and Black settlements. *Urban Social Work*, *3*(1), 110–128. https://doi.org/10.1891/2474-8684.3.1.110

Mecek, M. (2018). Azerbaycan'ın devlet yapısı. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *7*(1), 51–77.

Minority Rights Group International. (2019). *World directory of minorities and indigenous peoples – Azerbaijan*. https://minorityrights.org/country/azerbaijan/

Okutan, M. (1996). Azerbaycan eğitim sistemi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *5*(5), 97–108.

Önsoy, M. (2011). Azerbaycan sivil toplum kuruluşları. *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları*, *11*, 90–110.

Rajabov, T. (2011). Social work in Azerbaijan. S. Stanley (Ed.), *Social work education in countries of the East* içinde. Nova Science.

Reçber, B. (2019). Sosyal hizmetin gelişimi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, *30*(2), 715–738. https://doi.org/10.33417/tsh.572233

Rehimli, R. (2011). *Azerbaycan devlet personel yönetimi*. Kültür Ajans.

Sattarov, R., Faradov, T., & Mamed-zade, I. (2007). *Civil society in Azerbaijan. CIVICUS*. http://www.civicus.org/media/CSI_Azerbaijan_Country_report.pdf

Seferov, R. (2007). Azerbaycan nüfusunun yerleşim özellikleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, *21*, 271–294.

Serhat Kalkınma Ajansı. (2016). Azerbaycan Cumhuriyeti ülke raporu.

Süleymanov, A. (2014). Bilimsel yeterlilik düzeyi. *İstanbul Journal of Sociological Studies*, *50*, 1–18.

Tağızadə, F. (2018). Ailə sosial işin obyekti kimi. *Elmi Əsərlər*, *1*(30), 117–123.

Wietschorke, J. (2020). Settlement house movement in Germany. *The settlement house movement revisited* içinde (ss. 109–128). https://doi.org/10.1332/policypress/9781447354239.003.0007

Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. (2021). *Azerbaycan'ın bağımsızlık günü.*

https://www.ytb.gov.tr/ozel-gunler/azerbaycanin-bagimsizlik-gunu

Zamanov, A. D., & Əliyeva, H. İ. (2015). *Sosial işin əsasları*. Təhsil İşçisi Mətbəəsi.